

ARTICULUS VI.

DE PRÆCEPTIS LEGIS NATURALIS.

28. *Nota.* Divisio illa vetus legis naturalis in *jus naturæ primarium*, quod homini et brutis commune sit, et in *secundarium*, quod soli homini competat, nullius est momenti, quia brutis ratione destitutis proprie nullum jus competit. Verum recte triplex genus præceptorum naturalium discernitur juxta triplicem hominis inclinationem: 1°. quatenus ipsi inest inclinatio *omni enti* communis ad conservationem sui esse; 2°. quatenus secundum inclinationem cum *aliis animalibus* communem lex naturalis obligat conservare speciem; 3°. quatenus secundum *naturam rationis propriam* inclinatur ad communicationem cum aliis intellectivis, Deo, Angelis, hominibus. Item recepta ab omnibus est divisio in præcepta juris naturalis *prima, generalia et fundamentalia*, ut sunt principium boni et mali, principium triplicis amoris, eaque omnia quæ inde evidentiter deducuntur, v. g. non blasphemabis etc., et in *secundaria* seu *particularia* deducta ex primis, v. g. duellum esse illicitum, contrahendum sine dolo etc.

Demum apte distinguitur inter præcepta naturæ quoad *Deum, proximum et seipsum*. In eo autem est quæstio, an non tantum *principia prima practica* et per se nota e. g. bonum esse faciendum et malum fugiendum, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris etc., sed omnes etiam conclusiones, quæ ab iis necessario derivantur, sint totidem *legis naturalis præcepta*?

29. *Dico.* Ad legem naturalem pertinent etiam *conclusiones* ex primis principiis moralibus vel proxime vel remote deductæ, ut sunt *præcepta Decalogi*, excepta circumstantia diei in tertio præcepto.

Prob. I. Generatim. Recta naturæ humanæ constitutio, et infinita Dei perfectio ad sapienter ac provide gubernandam rempublicam humanam exigunt, præcipi etiam veritates ex primis principiis practicis necessario deductas; ergo hæc pertinent ad legem naturalem; hinc recte D. Thom. q. 94. a. 3. docet, omnes actus virtutum contineri sub lege naturali, si spectentur secundum rationem *genericam* virtutis, quia supremi legislatoris sanctitas, sapientia et providentia non potuit non velle, ut homo *virtuose* viveret, h. e. convenienter naturæ suæ rationali; non vero secundum omnes rationes virtutum *specificas*, quarum omissio nec imperfectionem in Deum, nec malitiam in hominem refundit, cum multæ virtutes e. g. virginitas, paupertas evangelica non in omni statu locum habuissent. Actus etiam *vitiosi* omnes dici possunt, esse contra legem naturalem, vel *directe*, si sint intrinsece mali, vel *indirecte*, si non sint quidem intrinsece mali, at contra legem tamen positivam, cui lex naturalis vult obtemperari.

Prob. II. Speciatim. Ad legem naturalem pertinent ea, quæ seclusa lege positiva, solo rationis ductu docemur facere aut vitare, ita ut secus non recte constituta esset ad suum finem natura rationalis: atqui talia sunt *præcepta Decalogi*, prout dictat lumen rationis per præjudicia aut pravos affectus non obscuratum; ergo.

Conf. Tribus primis præceptis præcipitur *cultus Dei*, et quidquid huic

adversatur, prohibetur: in reliquis agitur de *officiis proximo præstandis*, ita ut primum imperetur in parentes reverentia, dein prohibeatur homicidium, mœchia, furtum, falsum testimonium, ac universim rei alienæ concupiscentia: sed hæc omnia prohiberi aut respective præcipi, recta naturæ rationalis constitutio, et sapientia ac providentia aliæque perfectiones divini Gubernatoris exigunt; ergo.

Dixi, *excepta circumstantia diei in tertio præcepto*: quamvis enim homo dictante lumine rationis ex lege naturali teneatur tempus aliquod sanctificare, seu cultui divino impendere; hoc tamen præcise præstandum esse *die integra*, eaque *septima*, et non per interpolatas hebdomadæ horas, legis est dumtaxat positivæ ac Deo liberæ, quia divinis perfectionibus haud derogasset, si Deus diem aliam, aut alias hujus diei circumstantias instituisset.

Si ais 1°. Præcepta legis naturalis scripta sunt in *cordibus*, et non in *tabulis*, uti præcepta Decalogi; alias si hæc, alia item omnia præcepta positiva pertinent ad legem naturalem, cum tanquam leges justæ ex principiis moralibus sint deducta.

R. Cum D. Thom. hic. q. 99. a. 2. ad 2. *N. C.* quia præcepta Decalogi non fuerunt data primitus per *Tabulas Moysis*, sed tantum confirmata ac veluti renovata, quia conveniens erat, ut Deus provideret homini non solum in his, in quibus errare non poterat, scilicet *generalibus principiis*, sed in iis etiam, in quibus errori erat valde obnoxius, nempe in *conclusionibus particularibus* inde deductis, quod fecit per legem positivam: sicut Deus, ut addit ibidem S. D., credenda proponit homini ea, quæ ratio attingit, ut Deum esse Unum, et quæ non attingit, ut Deum esse Trinum, ad excludendum mentis humanæ errorem.

Si ais 2°. In Decalogo prohibentur aliqua, quæ solo naturæ lumine non cognoscuntur esse prohibita, e. g. *fornicatio* et *mollities*, ut vult CARAMUEL, item *mendacium*, quod pro certis casibus licitum esse docent Thomasius, Fleischerus, aliique heterodoxi.

R. N. A. Hæc et similia jure naturali vetita esse, lumine rationis cognosci potest; quod autem non ab omnibus cognoscantur ita prohibita, juxta D. Thomam inde est, quia non omnes easdem conclusiones ex principiis generalibus per solidum cognoscendi principium inferunt, et quia multi depravatam habent rationem ex passione, mala consuetudine, aut mala habitudine naturæ, malis item legibus imperantium; hinc furta apud Ægyptios et olim apud Germanos impunita et licita, ipsumque adulterium Lycærgo probatum fuisse legitur.

Certum autem omnibus orthodoxis esse debet, *fornicationem* et *mollitiem* lege naturali prohiberi, cum damnatæ sint ab Innoc. XI. istæ propositiones, 48^a. *Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involverè malitiam, et solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur*, et 49^a. *Mollities jure naturali prohibita non est, unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, et aliquando obligatoria sub mortali*. Nimirum *fornicatio* opponitur rectæ et à natura institutæ propagationi generis humani, ad quam necesse est certum esse patrem, ne incerta reddatur proles educatio, præsertim cum matres in ejusmodi prolem minore plerumque cura et amore ferantur. *Mollities* vero adversatur fini naturæ, propagationi et societati humanæ præjudiciosa est; atque ex his aliisque

rationibus Deus utrumque vitium necessario prohibere debuit, de quo plura CARDENAS in Crisi Theol. Diss. 29.

Idem esto iudicium de mendacio, quod si a Deo permissum esset, creatura rationalis licite veracitatem, conditoris sui perfectionem, contra finem suum in se obscuraret et obliteraret.

Si ais 3°. Saltem concupiscentiam rei alienæ Deus non necessario prohibet, cum nec divinis perfectionibus, nec rationalis naturæ rectæ constitutioni advesetur; ergo non omnia præcepta Decalogi sunt legis naturalis præcepta.

R. N. A. Sicut enim Deus seu auctor naturæ rationalis ad sapienter ac provide gubernandum hominem præcipere debuit amorem proximi, ita prohibere etiam debuit rei alienæ concupiscentiam illi repugnantem. Itaque sicut odium proximi, ita hæc quoque concupiscentia Dei bonitati respectivæ adversatur, imo et justitiæ: nam sicut habere aliena injustum est, ita et concupiscere, si non *effective*, certe *affective* ac sæpe causaliter.

30. *Observe.* Sola creatura rationalis, tanquam capax directionis moralis, obligatur lege naturali: hinc illa ULPIANI definitio: Jus naturæ est, quod natura omnia animalia docuit, est minus propria et in sensu latiore. Infantes vero etiam et perpetuo *amentes* obligantur lege naturali, non quidem in actu secundo, ita ut eam transgrediendo peccent ac pœnæ rei fiant, cum ipsis hæc lex per lumen rationis, quo carent, non sit promulgata; sed in actu primo, quia lex naturalis est necessaria, fundata in natura, quæ de se capax est rationis: et actus intrinsece mali semper repugnant Deo; hinc nemini licet illos ad hosce actus inducere.

ARTICULUS VII.

DE MODO OPERANDI A LEGE NATURALI PRÆSCRIPTO.

31. *Nota.* Ex dictis constat, id omne lege naturæ juberi, quod intrinsecam habet cum ejus fine connexionem, id omne vetari, quod intrinsecam repugnantiam. Quæritur hic, an lex naturalis non tantum *substantiam actuum* præcipiat, sed etiam præscribat *virtutis modum*, ita ut legi naturali non satisfiat per solam operis imperati executionem, nisi insuper impleatur actu undecumque honesto. Quia præcepta negativa per solam actus prohibiti negationem implentur, de illis hic non agitur, nisi forte, si quando intervenire debeat positiva rei prohibitiæ nolitio.

Modus implendæ legis alius *intrinsecus*, alius *extrinsecus*: *intrinsecus* est is, sine quo rei imperatæ substantia non ponitur, e. g. attentio in orando: *extrinsecus* est ille, sine quo consistere potest rei imperatæ substantia. De triplici præsertim modo quæritur, utrum sit necessarius vi naturalis præcepti, per quod actus imperatur: *primus* est cogitatio et advertentia, tum actus ipsius, tum legis eum imperantis: *secundus* est libera voluntas et *intentio*, quæ itidem terminari potest vel ad actum qui ponitur, vel ad legem qua præcipitur: *tertius* est *honestas finis*, ex quo actus ponitur, quæ honestas peti potest vel ex motivo virtutis illius, in qua est præcepti materia, vel ex motivo alterius alicujus virtutis.

32. *Dico.* Legis naturalis præcepta non exigunt, ut actus ponatur ex *notitia* præcepti et *intentione* illi satisfaciendi, nec singula postulant *motivi honestatem*.

Prob. 1um et 2um. Sine illo modo operandi ex *notitia*, seu præsentis cogitatione præcepti, et ex *intentione* illi satisfaciendi, id totum poni potest, quod lege imperatur; ergo *modus* iste non requiritur.

Prob. A. tum ex eo, quod non possit ostendi ullibi imposita *modi* istius obligatio, tum quod sine illo actus præceptus quoad *substantiam* poni possit; unde satisfit legi per restitutionem rei alienæ, quamvis ab ebrío factam, quia habetur adæquatio juris activi cum passivo, et finis a justitia intentus: item licet nescias esse diem festum, si tamen audisti Sacrum, satisfacisti: imo satisfaceres, etiamsi nolles per illam auditionem Sacri præcepto satisfacere, cum non sit in potestate operantis non satisfacere, si faciat id quod præceptum est. Quamvis ergo alias dicatur, quod actus non operentur *ultra intentionem* operantium, id tamen duntaxat verum est, quando in potestate operantis est satisfacere, vel non satisfacere.

Prob. 3um. Illa *honestas* esset vel ex motivo specialis virtutis, in qua est legis materia, vel ex motivo alterius virtutis: non 1um, quia dum restitutio e. g. imperatur, solum præcipitur damni compensatio, aut alieni redditio ad æqualitatem: sive autem ex *justitiæ*, sive ex *obedientiæ* etc. motivo id fecero, legi satisfacero: non 2um, quia naturæ leges non præcipiunt aliquid actui *extrinsecum*, sed tantummodo *substantiam* actus, quæ sine tali motivo aut fine extrinseco subsistit, prout liquet ex eodem exemplo restitutionis.

Dixi, *singula præcepta legis naturalis*: nam lex naturæ totaliter sumpta complectitur aliquod præceptum prohibens modum agendi rectæ rationi dissentaneum, ac jubens, ut semper agamus modo rectæ rationi consentaneo; ergo etiamsi *motivi honestas* non imperetur per singula legis naturalis præcepta, ea tamen semper adesse debet vi totius complexionis legum naturalium, seu vi alterius cujusdam præcepti naturalis. Idem est de illis legibus humanis, quæ ipsam *moralitatem* seu *honestatem actus* præcipiunt: secus ubi præcise obligant ad positionem vel omissionem actus.

33. *Obj. I.* Ad præceptum implendum requiritur *cognitio* et *intentio* terminata ad actum imperatum; ergo etiam terminata ad ipsum præceptum. *Conf.* Ad præceptum implendum requiritur eadem notitia, quæ ad violandum: atqui ad violandum requiritur *cognitio* actus non tantum quoad *substantiam*, sed et quoad *obligationem* ortam ex præcepto; ergo.

R. *Tr. A. N. C. disp. est*: quia lege saltem naturali et divina imperantur actus *humani* et *morales*, quorum est regula: actus vero humanus et moralis non est, nisi sit voluntarius et liber: non est voluntarius et liber, nisi procedat a *sciente* quid agat, et *volente* id agere. At vero, qui actum sciens et volens ponit, quamvis legem, quæ is actus imperatur, implere non cogitet, is potest imperio legis satisfacere, quia hæc non exigit, ut is actus ponatur ex præcepti scientia, vel ex motivo obediendi.

Ad Conf. D. M. Ad præceptum cum speciali obedientiæ merito implendum eadem requiritur notitia, quæ ad violandum formaliter et cum inobedientiæ demerito *C. M.* Eadem requiritur ad satisfaciendum simpliciter præcepto, quæ ad violandum formaliter *N. M. D. m.* Ad violandum formaliter et cum

demerito inobediendiæ necesse est etc. *C. m.* Ad violandum materiali modo, neque ad culpam imputabili *N. m.* Qui legem nesciens facit opus imperatum, non comparat sibi *speciale meritum obedientiæ*, quod exigit cognitionem legis eique parendi intentionem; non tamen facit contra legem, quia præstat quidquid illa exposcit: et si velit, potest per actum suum virtutis alicujus alterius meritum adipisci.

Dixi: *Tr. A.* quia juxta dicta de restitutione ab ebrío facta, ne ipsius quidem operis seu actus scientia requiritur, nisi saltem *indirecte* imperetur actus *liber et humanus*, uti dictum de oratione.

Inst. 1. Libera actus imperati positio sine cognitione præcepti erit tantum *materialis*, et impletio præcepti sine actu libero non est *positiva*, sed *negativa*; ergo neutra sufficit: alioquin etiam *dormientes* implerent præcepta, quin et præcepti observatio vix differret ab actione bruti.

R. *Ad 1. D. A.* Erit materialis tantum eo sensu, quod speciale obedientiæ meritum habere nequeat *C.* eo sensu, quod legi non satisfaciatur *N.*

Ad 2. D. A. Non est positiva simpliciter et physica *N.* moralis aut meritoria *C.* Hæc requiritur ad implendam legem actus *humanos et liberos* imperantem: illa sufficit ad implendam legem, quæ duntaxat exposcit positionem vel omissionem actus quoad *substantiam*, et qua finis etiam legis obtinetur. De *dormiente* quamvis ridicule diceretur, quod moraliter aut meritorie impleat tot præcepta, quot peccata committit; vero tamen sensu dici potest, eum reipsa non facere, sed omittere id quod fieri prohibetur, præsertim cum lex negativa semper pro semper obliget; nobis autem hic sermo est de præcepto affirmativo.

Inst. 2. Actus contra legem invicte ignoratam aut non cogitatam positus non habet *omnem difformitatem*, quam lex vetat; ergo actus secundum legem ignoratam aut cogitatam factus non habet *omnem conformitatem*, quam lex jubet. *Conf.* Qui nesciens legem agit rem imperatam, posset vi præsentis dispositionis peccare contra legem, si nempe per sciendi incuriam, in illius violandæ periculum incurrisset; ergo legi non satisficit.

R. *N. C. disp. est:* Quia quidquid *formaliter malum* est, lege aliqua prohibetur, nec quidquam est *formaliter malum*, nisi repugnet prohibitioni cognitæ, aut saltem quæ cognosci potuerit ac debuerit. At lex non jubet quidquid *formaliter bonum* est, et multa possunt *formaliter esse bona*, quæ tanquam consilia suadentur. *Ad Conf. N. A.* Vi præsentis dispositionis peccaret, non contra legem cui obtemperat, sed contra alteram qua jubemur comparare nobis notitiam faciendorum vel omittendorum. Potest etiam dici, in præsentis hominis dispositione reperiri posse duo inter se non necessario connexa, scilicet negligentiam sciendi necessaria, et voluntatem honesti alicujus actus ponendi; esto prior affectus repugnet legi actum hunc imperanti, non item posterior. Hæcque ille quidem non persolverit legi, quidquid ei aliunde debet, satisfecerit tamen in reddendo actu, quem illa exigit.

Inst. 3. Requiritur observandæ legis *intentio*; ergo et volitio ac cognitio. *Prob. A.* Qui volens agit opus imperatum, potest ita esse affectus, ut legi satisfacere nolit, eoque ipso non satisfaciatur; ergo requiritur *intentio*. *Conf.* Is peccat contra præceptum; ergo præceptum non implet.

R. *D. A. prob.* Ut legi satisfacere nolit nolitione inefficaci *C.* efficaci *N.* Qui opus imperatum libere agit, quamvis nolit legi satisfacere, sive *negativa*

nolitione, quia de lege non cogitat, sive *positiva*, qua secum statuat, nolo legem implere, *inefficacem* tantum habet nolitionem, quæ non impedit quominus legi satisfaciatur, quantum ad actum quem hæc postulat.

Ad conf. R. Non id quidem semper: potest enim præceptum nondum omnino urgens velle postea implere altero actu; quod si excludat voluntatem præcepti suo tempore implendi *D. A.* peccat ratione mali affectus contra præceptum quatenus negativum *C.* non satisficit præcepto quatenus affirmativo *N.* Leges *affirmative* habent etiam aliquid *negativi*, quatenus prohibent, ne quis gerat affectum legi contrarium. Is, qui officium lege præscriptum sciens et volens exequitur, sic tamen comparatus, ut nollet legi satisfacere, satisficit legi prout *affirmative*; tamen perverso illo affectu legi quatenus *negative* adversatur.

34. *Obj. II.* Juxta L. 5. Cod. de LL. et reg. 88. Jur. In 6. *committit in legem, qui verba legis complectens contra legis nititur voluntatem*; ergo legem non implet eam non volens implere.

R. *D. A.* Qui legis ambiguae verba complectens, sed *cavillando* contra earum sensum, nititur contra legislatoris voluntatem quoad legis materiam *C.* Qui verba legis *obvio sensu intelligens* nititur contra legislatoris voluntatem quoad finem extrinsecum, quem sibi proponit, aut quo imperatum opus refert *N.* Esto, talis committat in legem *naturalem et divinam* ob formalem contemptum legis et legislatoris supremi; negandum tamen, quod non impleat legem *humanam*, seu quod ob neglectam ejus impletionem peccet in hanc legem, si ponat reipsa opus præceptum.

Inst. 1. Qui pecuniam alteri debitam, eidem *dono dat*, non dissolvit *debitum*; ergo pariter qui actum ponit lege præscriptum nolens legi satisfacere. Item obstrictus *voto*, quod est lex quasi singularis, non satisficit; si reddat quod vovit sine animo votum implendi; ergo a pari.

R. *N. C.* Nam 1º. ille qui donavit, adhuc debet, quia fecit omnino aliud, quam quod jubeat lex *alienæ rei* solutionem, aut restitutionem imperans, cum ipse *suam rem* donare voluerit: species enim contractus pendet a contrahentium voluntate. Idem dicendum videtur de eo, qui jejunium unius *indeterminate* dici vovisset; si jejunans nollet tunc voto satisfacere ut huic satisfaceret, deberet altera die jejunare, quia sicut hanc in se obligationem libere suscepit, ita libere potest eam prorogare. Contra illè, qui prudens et volens fungitur officio per legem imposito, licet in animo habeat tunc legi non satisfacere, facit id ad quod lege tenetur: nec enim obligatio per legem inducta pendet ab ejus voluntate.

2º. Obligatio *voti* et harum similes itidem proveniunt a *voluntate promittentis*, qui libere in debito perseverare potest, quod libere contraxit; sed legis obligatio oritur ex *voluntate legislatoris*, ultra quam non extenditur: hæc autem pro objecto habet *substantiam operis*.

Inst. 2. Lex humana obligat *voluntatem*, postulatque, ne *voluntas* subditi sit aversa a lege, unde etiam *violente coactus* non satisficit legi; ergo.

R. *Ad 1. D. A.* Obligat voluntatem præcise ad positionem actus seu operis *C.* ad liberam positionem *subd.* lex imperans actus liberos et humanos *C.* alios quosvis actus imperans *N.*

R. *Ad 2.* *Violente coactus* non satisficit legi actus humanos et liberos

præcipienti *C.* alios *N.* Quia ordinarie opus non fit nisi a *volente*, recte *voluntas* dicitur obligata ad opus ponendum : sunt vero inter leges affirmativas non pauca de rebus moralitatem aut libertatem non requirentibus, quæ sicut per *physicam* rei positionem implentur, ita quoque a coacto impleri possunt, si modo res ipsa *physice* ponatur.

35. *Obj. III.* Deut. 16. dicitur : *juste, quod justum est, persequeris*; ergo præter honestatem objecti requiritur specialis honestas virtutis, ad quam pertinet objectum. Juxta c. 8. de R. J. *qui ex timore facit præceptum, aliter quam debeat facit, et ideo jam non facit*; ergo.

R. *Ad 1. N. C. D.* THOMA interprete q. 100. a. 9. *τὸ juste ibi idem est, ac secundum juris ordinem, qui servari potest sine peculiari honestate quæ sita ex motivo justitiæ*

Ad 2. D. A. Aliter facit quoad *substantiam*, et ideo non facit *N.* aliter quam debeat quoad *modum*, *Subd.* et hic modus est præscriptus a lege humana *N.* a lege naturali vel divina *C. S. Aug. Enchir. c. 121.*, unde hæc regula deprompta est, aperte loquitur de præceptis *divinis*, eorumque observatione theologice *meritoria* ac perfectissima.

Inst. 1. Saltem requiritur *motivi honestas*, unde quaque petatur : et lex humana actum, quem præcipit, in certa specie virtutis constituit; ergo per opus ex malo fine positum nulli præcepto satisficit.

R. *Ad 1. D. A.* Requiritur per collectionem legum naturalium, sive per aliquam ex illis *C.* per singulas leges aut positivas, aut etiam naturales *N.* Leges *singulae* sunt de opere bono quoad *substantiam*, sive quoad objectum; ea etiam bonitas interdum reperiri potest in externis quibusdam actibus absque *motivi honestate*: miles *v. g.* fortiter pro patria pugnat, licet ex inani gloria, nihilominus opus quoad *substantiam* bonum exequitur, legique illud imperanti satisficit.

Ad 2. D. A. Lex humana actum, quem præcipit, constituit in certa specie virtutis, hoc sensu, quod ab operante intendi debeat *N.* hoc sensu, quod actus ex præcepto facti participant *rationem obedientiæ*, et ad virtutum aliarum speciem possint pertinere *C.*

Inst. 2. Id exigit lex, quod legislator intendit : sed hic intendit actum *omni ex parte* bonum; ergo.

R. *D. M.* Quod legislator intendit, h. e. quod præcipit *C.* h. e. ad quod actum imperatum ordinar *subd.* si actum in hunc finem poni, expresse lex jubeat *C.* secus *N.* Intentio legislatoris juxta *D. THOMAM* l. c. est de duobus, de uno quidem, ad quod intendit per præcepta legis inducere, aliud etiam est, de quo intendit legem ferre : non enim unum est finis (extrinsecus) præcepti, et id, de quo præceptum datur, sive objectum præcepti, quem aliqui vocant *finem intrinsecum*; hoc sub præceptum cadit, non etiam illud, nisi forte, ut aliquando accidit in legibus humanis, imperetur finem talem in exequendo opere intendi, *v. g.* in orando pacem inter Christianos Principes : sed tunc finis iste fit quodammodo *pars materiæ* sive objecti.

36. QUÆRES. *Quid sit lex sive jus Gentium?*

Resp. I. Jus Gentium *latissime* est illud, quo gentes humanæ utuntur, ex lege l. *π.* de just. et jur. Hoc dividunt in *primarium*, quod naturalis ratio

inter omnes homines constituit, ex lege 9. *π. l. c.* et in *secundarium*, sive humanum, quod usu exigente et humanis necessitatibus gentes humanæ sibi constituerunt, §. 2. *Inst. de jur. N. G. et C.* Clarius ac magis proprie sic definitur : *Conventio libera gentium per pactum tacitum, diuturnis moribus introducta ad mutuam commercium ac felicitatem socialis vite obtinendam et conservandam.* Dixi, *magis proprie* : cum enim jus gentium ad *jus naturæ* proxime accedat antiquitate promulgationis, universalitate et convenientia quadam cum natura rationali, inde factum, ut a nonnullis *jus naturæ* et *gentium* haud satis inter se discernentur; hinc 2^a definitio minus placet, quia per eam jus gentium non differt a jure naturæ : 1^a vero minime, quia complectitur etiam illa, ad quæ nulla datur obligatio, ut sunt usus panis, extractio ædium etc.; 3^a proin sola coincidit cum nostra, et est propria : dicitur autem

Conventio, quæ obligat, sicut alia pacta et conventiones : *libera*, quia non versatur circa intrinsece bona vel mala : *gentium*, cum non sit conventio privata, sed omnium prope nationum. Per reliqua indicantur origo et finis. Ex hac definitione patet, quod jus gentium non sit proprie *lex* a superiore quodam lata, sed ex diuturno populorum usu, cum animo sese mutuo obligandi introductum, fundatumque in illo communi principio juris naturalis, *fides data servanda est*; obligat ergo etiam supremos Principes terræ.

37. *Resp. II.* Jus *gentium* differt a lege *naturali* ratione *originis*, quam lex naturalis ducit a Deo auctore naturæ, jus gentium ab usu et observantia populorum, et non tam lex est, quam pactum aliquod tacitum : ratione *naturæ*, quia lex naturalis versatur circa intrinsece bona vel mala, estque absoluta et immutabilis, cum jus gentium versetur circa ea, quæ ab ipsis gentibus libere sunt introducta, e. g. securitas legatorum, fœdera pacis, ordinatio finium regundorum, commercium nationum, leges bellorum, jus sepulturæ etc., et potest esse conditionatum, si nempe aliæ gentes conspirent, id quod patet a posteriori, cum ex parte jam sublatum sit quoad captivitatem et servitutem personalem inter christianos : ratione *subjecti*, quod respectu legis naturalis est quodvis individuum humanum qua animal rationale, sed respectu juris gentium est homo, qua animal sociabile, seu qua membrum societatis humanæ. Demum ratione *finis*, qui pro illo est felicitas societatum humanarum, non simpliciter necessaria, spectans nimirum majorem commoditatem, et bonum externum ac politicum.

38. *Observa.* Ad jus gentium referuntur jus *prescriptionis*, *prima rerum divisio*; quin et *divisio gentium ac regnorum*, item jus *transitus*, ubi non est justa causa excludendi peregrinos : hæc enim et nonnulla alia, quia ad utilitatem ac felicitatem populorum vitæque socialis valde opportuna sunt, libero ac prudenti gentium consensu fuerunt introducta, et quatenus integras inter se gentes, ac supremos etiam Principes stringunt, *juris gentium* sunt, quamvis aliqua *v. g.* jus *prescriptionis*, lege etiam civili sancita sunt. Ad jus gentium *minus proprie* dictum, h. e. quod inter gentes receptum quidem est, at sine mutua obligatione, reducunt aliqui certam consuetudinem *cultus sacri, ædes construendi, muniendi civitates, jus cudendi monetam, valorem et usum monetæ, contractus emptionis, venditionis, locationis, conductionis,*

ac demum plerosque *modos acquirendi*: quæ omnia *latius* dicuntur creatura juris gentium, quia a gentibus plerisque introducta sunt, et ab iis observantur.

CAPUT II.

DE LEGE POSITIVA DIVINA.

ARTICULUS I.

De lege Mosaica a Deo lata.

39. *Nota.* Lex divina dividitur in *veterem*, quæ et Mosaica, V. T., et nunquam Lex *absolûte* dicitur, estque ea, quam Moyses per ministerium angeli a Deo acceptam populo Hebraico promulgavit: et in *novam*, quæ veteri abrogatæ successit, hodieque viget a Christo per Apostolos et Evangelistas nobis tradita. Lex Mosaica *pressius* sumpta continetur in Pentateucho, tamen juxta Luc. 24. 44. Psalmos etiam et Prophetas complectitur. Continebat Lex vetus triplicis generis præcepta, videlicet *moralia*, quæ ad generalem morum institutionem spectant, et ad Decalogum reduci possunt; *ceremonialia*, ad divinum cultum rite exhibendum ordinata, uti leges sacrificiorum et purificationum; *judicialia* seu politica, quæ ad jus dicendum, justitiam recte administrandam, et Hebraicæ reipublicæ statum formandum pertinebant; atque de his omnibus ait Moyses, Deut. 6. 1. *Hæc sunt præcepta et ceremoniæ atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester.* Præter hæc fuere etiam in V. L. quædam *consilia*, uti colligitur ex Ps. 75. 12., Exod. 22. 46.; nec non aliqua *sacrificia voluntaria*, Ps. 118. 108. etc.

Hanc Legem veterem, teste S. Aug., hæretici alii, nempe *Pelagiani* nimium extollebant, ac si juste viventibus *ex se* potuerit conferre justitiam et vitam æternam: alii, CERDON, MARCION, et MANICHEI nimis deprimebant, eam a Deo malo conditam blasphemantes.

40. *Dico.* Lex vetus fuit vere *divina*, bona et sancta.

Prob. Lex vetus Deum ipsum auctorem habet, quia omnia ejus præcepta dicuntur sermones, et judicia *Domini Dei*, Deut. 6. 1. Exod. 20. 1.-43. 3. et Moyses non suo, sed Dei nomine eandem promulgavit, iterato pronuntians: *hæc dicit Dominus etc.* In N. T. ad Rom. 1. Hebr. 1. Deus dicitur locutus per Prophetas, et Matth. 15. Christus ipse legem Deo tribuit dicens: *irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram*, et sicut eam verbis, Matth. 8. ita facto probavit, dum circumcidi voluit. Pascha celebravit etc.

Conf. Idipsam testantur SS. PP. IREN. L. 4. c. 26., EPIPH. HÆR. 33. AUG. in LE. cont. Faust. manich. etc. Item CONCILIA: in Symbolo Nicæno profitemur de Spir. S. *qui locutus est per Prophetas*: Tolet. I. in Conf. fid. cont. Priscill.

docet: *Si quis dixerit vel crediderit, alterum Deum esse priscae legis, alterum Evangeliorum, anathema sit*: C. Trid. Sess. 4. in Decr. de can. Script. utriusque Testamenti libros suscipiens, hanc dat rationem: *cum utriusque unus Deus sit auctor*: ergo lex vetus est a Deo, proin bona et sancta, maxime cum præcipiat omnia necessaria ad cognitionem Dei et Religionem Dei et Christi, absterreat a peccatis et concupiscentiis, et ad rectitudinem vitæ tum moralis tum humanæ ac politicæ perducat, testante Apostolo ad Rom. 7. 12. *Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum et bonum.*

41. *Obj. I.* Lex vetus in Scriptura vocatur *Lex Moysis*, et Christus ipse Matth. 19. 8. dixit: *quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores*; ergo Moyses est auctor legis veteris.

R. N. C. Moyses dumtaxat *promulgator* legis fuit, alias illius etiam legis naturæ de cultu parentum Moyses auctor erit, cum Marc. 7. 10. legatur: *Moyses enim dixit: honora patrem tuum.* Imo Deus nequidem Moyse locutus fuit os ad os, quæ vulgi opinio erat, sed tantum per nubem et angelum; recte vero dicitur *mediator*, quia nostri Mediatoris Christi figura erat Moyses, de se ipso dicens Deut. 5. *Ego sequester et medius fui inter Dominum et vos... ut annuntiarem vobis veritatem ejus.* Fatendum tamen, quasdam observationes alias, ac leges etiam postmodum humana auctoritate additas esse Pentateucho, y. g. de festo *Phurim* Esth. 9. et *Scenopegiæ*, 2. Mach. 4.; quin et invaluisse apud Hebræos quasdam traditiones a senioribus longo post tempore invectas, nec scriptas in libris sacris, et sæpe contrarias verbo Dei, ideoque a Christo Matth. 15. et Marc. 7. reprobatas.

Inst. 1. Illud saltem præceptum de *libello repudii* non est tribuendum Deo, sed Moyse, quod patet ex Matth. 19., et ORIGEN. hom. 16. in Num. cum aliis affirmat; ergo.

R. N. A. Christus I. c. Moysen appellat, quia Pharisei illum citaverant: *quid ergo Moyses mandavit nobis etc.*, sed non propterea negat id fuisse a Deo constitutum: sicut alibi videtur Moyse tribuere præceptum illud, *honora patrem tuum etc.* Marc. 7. 10., quod statim x. 13. declarat divinum esse: *rescindentes verbum Dei etc.* Cæterum non videtur Moyses in re tanta fuisse sibi sumpturus, ut repudium propria auctoritate permitteret; sed de hoc dictum alibi.

Inst. 2. Deut. 22. dicitur: *Dei perfecta sunt opera*: sed lex vetus erat imperfecta; ergo non est a Deo.

R. D. M. Perfecta sunt vel simpliciter et absolute, vel saltem in gradu et ordine suo C. simpliciter et absolute semper N. *Simpliciter et absolute perfecta* est ea lex, cui nihil deest, quo ad finem suum perducat; talis est evangelicæ: perfecta in *ordine* tantum et *gradu aliquo* dicitur lex, quæ ad finem, quem intendit, potest aliquatenus promovere, sed per se non sufficit ad eum obtinendum. Legis divinæ *finis* est æternæ felicitatis adeptio, huic obtinendo *per se* non sufficiebat *lex vetus*, quæ imperabat quidem et prohibebat, in quo subditorum consulebat utilitati; sed gratiam eis necessariam non poterat *ex suo* suppeditare, quod potest lex nova: fuit tamen *lex vetus* bona in gradu et ordine suo, quia quod ei deerat perfectionis, non erat conveniens pro tempore; quod inerat, pro tempore sufficiebat.

Inst. 3. Finis antiquæ legis non erat alius, quam ut crescerent peccata;